

ПРАКТИКА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО УКРАЇНИ

Том 1

ЗБІРНИК РІШЕНЬ

**у справах про заборону катувань чи нелюдського
або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання
(стаття 3 Конвенції про захист прав людини
і основоположних свобод)**

*Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни,
внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан
не можуть бути виправданням катувань*

*(частина 2 статті 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських
або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання)*

*Вибрані рішення набули статусу остаточного
відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції*

Харків
«Право»
2020

Серія заснована в 2020 р.

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
(постанова № 6/4 від 27 листопада 2019 р.)*

Упорядники:

О. С. Бакумов, кандидат юридичних наук, доцент, народний депутат України, доцент кафедри конституційного і міжнародного права Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. С. Батиргарєєва, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України;

О. М. Резнік, доктор юридичних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Навчально-наукового інституту Сумського державного університету;

М. О. Соколенко, молодший науковий співробітник лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, адвокат;

О. О. Хань, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ, старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцієстики факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. В. Чумак, доктор юридичних наук, доцент, т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ

Збірник рішень у справах про заборону катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. С. Батиргарєєва, М. О. Соколенко, О. О. Хань та ін.]. – Харків : Право, 2020. – 842 с. – (Практика Європейського суду з прав людини щодо України ; т. 1).

ISBN 978-966-937-868-2

Збірник рішень у справах про заборону катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) є першим із серії «Практика Європейського суду з прав людини щодо України». У ньому представлений комплекс рішень Суду, в яких розглядаються випадки порушень Україною як договірною стороною ст. 3 Конвенції.

Зміст збірника структурований та поділений за категоріями справ: 1) про надмірне застосування сили під час затримання, побиття затриманих осіб працівниками міліції (поліції) з метою отримання визнавальних свідчень, застосування неналежних умов тримання під вартою у відділах міліції (поліції) та ізоляторах тимчасового тримання; 2) про застосування неналежних умов тримання, побиття осіб, ненадання їм медичної допомоги при етапуванні, в «коридорах смерті», слідчих ізоляторах та установах виконання покарань; 3) про неналежне розслідування державою випадків катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (процесуальний аспект порушень ст. 3 Конвенції).

УДК 341.64:061.1ЄС(0837)

© Батиргарєєва В. С., Соколенко М. О., Хань О. О.
та ін., упорядкування, 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Кожен має право на повагу до його гідності. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Зазначені положення закріплені у Конституції України та є конституційною гарантією захисту прав і свобод людини, у тому числі й від неналежного поводження. Статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (далі – неналежне поводження). Визначення терміна «катування» наводиться у статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, згідно з якою катування означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. Згідно зі статтею 2 вказаної Конвенції кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

На превеликий жаль, попри низку міжнародних та національних стандартів у сфері протидії катуванням, це ганебне явище продовжує існувати у всьому світі, й Україна не є винятком. На широке поширення катувань та жорстокого поводження в нашій країні неодноразово звертали увагу у своїх доповідях такі провідні міжнародні організації, як Європейський комітет з питань запобігання катуванням, Комітет ООН проти катувань та Підкомітет ООН з питань попередження катувань. 2012 року Європейський суд з прав людини виніс пілотне рішення «Каверзін проти України», яким фактично визнав значну поширеність практики катувань в Україні та відсутність системи ефективного розслідування за цими фактами Низка національних правозахисних інституцій, включаючи й Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, у своїх щорічних доповідях присвячують окремі розділи цій проблематиці. Щорічно видається й спеціальна доповідь за результатами реалізації національного превентивного механізму, в якій відображається актуальна практика застосування катувань та жорстокого поводження у місцях несвободи.

Видання представленого збірника практики Європейського Суду з прав людини спрямовано на підвищення освіченості працівників правозастосовних органів: суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, працівників поліції та інших правоохоронців щодо уникнення в їх практичній діяльності порушень заборони катувань та неналежного поводження з затриманими або позбавленими волі особами.

РОЗДІЛ І
РІШЕННЯ У СПРАВАХ ПРО НАДМІРНЕ
ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ
(МІЛІЦІЇ) ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСІБ, ЇХ ПОБИТТЯ
З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ВИЗНАВАЛЬНИХ СВІДЧЕНЬ,
НЕНАЛЕЖНІ УМОВИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ
У ВІДДІЛАХ ПОЛІЦІЇ (МІЛІЦІЇ) ТА ІЗОЛЯТОРАХ
ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «А.В. ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF A.V. V. UKRAINE)

(Заява № 65032/09)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

29 січня 2015 року

ОСТАТОЧНЕ

29/04/2015

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «А.В. проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Марк Віллігер (*Mark Villiger*), Голова,
Ангеліка Нуссбергер (*Angelika Nußberger*),
Бошт'ян М. Зупанчіч (*Boštjan M. Župančič*),
Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),
Вінсент А. Де Гаetano (*Vincent A. De Gaetano*),
Андре Потоцький (*André Potocki*),
Алеш Пейхал (*Aleš Pejchal*), судді,

та Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiel*), Секретар секції,
після обговорення за зачиненими дверима 16 грудня 2014 року
постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 65032/09), яку 30 листопада 2009 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан А.В. (далі – заявник). Голова секції задовольнив клопотання заявника про нерозголошення відомостей про його особу (пункт 4 Правила 47 Регламенту Суду).

2. Інтереси заявника представляла пані І.Бойкова, юрист, що практикує у м. Київ. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, на той час – пан Н.Кульчицький.

3. Заявник стверджував, зокрема, що зазнав жорстокого поводження працівників міліції (стаття 3 Конвенції), не мав доступу до захисника на початковому етапі розслідування (пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції) та що докази, отримані внаслідок жорстокого поводження, було використано судами для його засудження (пункт 1 статті 6 Конвенції).

4. 22 жовтня 2012 року про наведені вище скарги було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1982 році та проживає у м. Київ.

A. Затримання заявника

6. Увечері 29 грудня 2006 року заявника було затримано на вулиці у місті Києві та доправлено до Шевченківського РУ ГУМВС України в місті Києві (далі – районне управління міліції), де у присутності двох понятих йому було запропоновано показати вміст його кишень. Понятими були двоє безробітних чоловіків. Заявник виклав маленькі пакетики з кокаїном.

7. Згідно з твердженнями заявника під час його затримання на вулиці декілька працівників міліції повалили його на землю, вдягли на нього наручники та повели його до свого автомобіля, де вони, як стверджувалось, підкинули йому наркотики (маленькі пакетики з кокаїном) та продовжили його бити. Побиття супроводжувалось погрозами застосування насильницьких дій сексуального характеру і продовжувалось до прибуття у районне управління міліції.

B. Адміністративне затримання заявника

8. О 22 год. 29 грудня 2006 року працівники міліції затримали заявника відповідно до статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення за порушення правил обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, що згідно зі статтею 44 зазначеного Кодексу є адміністративним правопорушенням.

9. Потім у заявника відібрали пояснення. Він письмово зізнався у тому, що незаконно придбав кокаїн для особистого вжитку. Відповідно до тверджень заявника він написав зізнання, продиктоване йому працівником міліції, під примусом.

10. Після того, як заявник зізнався, його було поміщено до камери.

11. За твердженнями заявника під час його перебування у районному управлінні міліції йому не давали достатньо їжі та води. Він утримувався в незадовільних санітарно-гігієнічних умовах. Як він стверджує, на одну ніч його було зачинено у туалеті районного управління міліції, де було брудно та неприємно пахло. Він погано почувався і відчував гострий біль у попереку.

C. Кримінальне провадження щодо заявника та пов'язані з цим питання

12. 2 січня 2007 року міліція отримала висновок експерта, в якому зазначалося, що вилучена у заявника речовина містила кокаїн вагою 1,18 г.

13. Того ж дня слідчий міліції порушив щодо заявника кримінальну справу за фактом незаконного придбання та зберігання наркотичних засобів у великих розмірах за ознаками злочину, передбаченого частиною 2 статті 309 Кримінального кодексу України.

14. О 17 год. 25 хв. на підставі статей 106 і 115 Кримінально-процесуального кодексу України слідчий затримав заявника за підозрою у вчиненні зазначеного вище злочину. Відповідний протокол передбачав короткочасне затримання заявника на сімдесят дві години.

15. Того ж дня заявника було допитано, і він повідомив обставини, за яких придбав наркотичні засоби. Заявник стверджував, що його адвокат, найнятий його батьками, був допущений до нього, коли допит вже тривав впродовж значного проміжку часу. У присутності адвоката заявник поскаржився на поганий стан здоров'я та додав, що один з його знайомих підбурив його на придбання наркотичних засобів.

16. Згідно з зауваженнями Уряду 2 січня 2007 року заявник пройшов медичний огляд і йому було діагностовано міжреберну невралгію. Стан його здоров'я визнано задовільним.

17. 5 січня 2007 року прокурор відмовив у погодженні подання слідчого про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Після цього слідчий виніс постанову про звільнення заявника під підписку про невиїзд.

18. У другій половині дня 5 січня 2007 року після звільнення заявника його оглянули лікарі бригади швидкої медичної допомоги, які зазначили, що він страждає на гострий пієлонефрит (важку форму ниркової інфекції) та на попереково-крижовий радикуліт (запалення сідничного нерва).

19. 6 і 8 січня 2007 року заявника знову оглянули лікарі бригади швидкої медичної допомоги, які діагностували у нього гострий радикуліт та підозру на гострий пієлонефрит.

20. У період з 9 до 19 січня 2007 року заявник проходив стаціонарне лікування у неврологічному відділенні Київської міської клінічної лікарні № 1. У нього було діагностовано остеохондроз поперекового відділу хребта, вертеброгенну ломбаргію і больовий та м'язово-тонічний синдром.

21. 16 січня 2007 року заявника оглянув психіатр, який відмітив у нього ознаки посттравматичного стресового розладу.

22. 22 січня 2007 року Шевченківський районний суд м. Києва (далі – районний суд) розглянув скаргу заявника щодо незаконності його затримання за статтею 106 Кримінально-процесуального кодексу України. Районний суд дійшов висновку, що протокол слідчого про затримання заявника за підозрою у вчиненні злочину від 2 січня 2007 був незаконним в частині підстав затримання, які фактично існували ще з 29 грудня 2006 року.

23. 6 лютого 2007 року заявник у присутності свого адвоката заперечив висунуті проти нього обвинувачення та на будь-які запитання слідчого відповідати відмовився.

24. 9 лютого 2007 року прокуратура Шевченківського району міста Києва відмовила в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції за скаргами заявника про порушення його прав під час затримання та тримання під вартою. Відповідно до постанови прокуратури у діях працівників міліції не було виявлено складу злочину. У цій постанові прокуратура посиалась на пояснення слідчого, у провадженні якого знаходилась кримінальна справа щодо заявника, та на записи стосовно затримання заявника у книзі обліку затриманих і доставлених осіб.

25. 1 березня 2007 року батько заявника звернувся до слідчого зі скаргою на численні порушення прав свого сина, включаючи примусове отримання від нього зізнань та незаконне затримання і тримання під вартою.

26. 7 березня 2007 року заявник у присутності свого адвоката заперечив висунуті проти нього обвинувачення та відмовився відповідати на будь-які запитання слідчого.

27. 16 березня 2007 року з приводу неналежного дослідження слідчими органами обставин його затримання та допиту на початковому етапі розслідування заявник звернувся зі скаргою до прокуратури.

28. 4 квітня 2007 року прокуратура відповіла, що кримінальну справу щодо заявника передано до районного суду, і він зможе подати відповідні скарги під час судового розгляду.

29. 15 червня 2007 року за клопотанням заявника спеціаліст-авторознавець склав висновок, в якому зазначалося, що письмове зізнання заявника від 29 грудня 2007 року написано ним під примусом іншої особи, яка диктувала текст.

30. Під час судового засідання 18 червня 2007 року заявник заявив клопотання про долучення висновку спеціаліста-авторознавця до матеріалів справи. Він також клопотав про вилучення пояснень, які він надав 29 грудня 2006 року і 2 січня 2007 року, оскільки їх було отримано з порушенням його прав. Суд відмовив у задоволенні його клопотань.

31. Впродовж судового розгляду заявник заперечував пред'явлені йому обвинувачення. Він наполягав на тому, що наркотики йому підкинули, та що він зазнав психологічного тиску і фізичного жорстокого поводження працівників міліції. Після цього районний суд допитав причетних до справи працівників міліції і слідчих, які заперечили твердження заявника. Районний суд також допитав двох понятих, які були присутні, коли заявник дістав наркотики зі своєї кишені. Вони засвідчили, що коли заявник дістав у їхній присутності маленькі пакетики, він сказав, що в них – кокаїн; вони не помітили на заявникові жодних видимих тілесних ушкоджень.

32. 8 липня 2008 року районний суд визнав заявника винним у незаконному придбанні та зберіганні наркотичних засобів у великих розмірах та призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на три роки. Заявника було звільнено від відбування покарання з іспитовим строком на два роки. Свої висновки районний суд обґрунтував показами свідків, речовими та документальними доказами і висновками експертів. Районний суд встановив відсутність ознак жорстокого поводження із заявником або порушення його процесуальних прав під час надання ним первинних визнавальних показань.

33. Заявник оскаржив вирок, стверджуючи, що ключовий доказ було отримано під час його незаконного затримання та внаслідок жорстокого з ним поводження, та що після затримання йому не було надано доступу до адвоката.

34. 7 листопада 2008 року апеляційний суд міста Києва залишив вирок суду першої інстанції без змін. Суд зазначив, що у своїх визнавальних показах від 29 грудня 2006 року заявник докладно пояснив, як вчинив злочин. Апеляційний суд також зазначив, що 2 січня 2007 року заявник також визнав себе винним у вчиненні злочину.

35. 22 травня 2009 року суддя Верховного Суду України, одноосібно розглянувши справу, відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника з огляду на те, що його вина була переконливо доведена на основі доказів у матеріалах справи, включаючи первинні визнавальні покази заявника. 2 червня 2009 року його захисник отримав копію зазначеного рішення.

II. ВІДПОВІДНІ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року

29. Статтею 309 Кодексу передбачено:

«1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту караються... позбавленням волі...

2. Ті самі дії, ... якщо предметом таких дій були наркотичні засоби ... у великих розмірах, караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років...»

B. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року (у редакції, чинній на час подій)

36. Відповідні положення Кодексу наведено у рішенні у справі «Осипенко проти України» (*Osyenko v. Ukraine*), заява № 4634/04, п. 33, від 9 листопада 2010 року).

C. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (у редакції, чинній на час подій)

37. Статтею 44 Кодексу заборонено виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. За порушення згаданого положення передбачено покарання у вигляді накладення штрафу до сорока трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративного арешту на строк до п'ятнадцяти діб.

38. Стаття 263 передбачає, серед іншого, що осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів, може бути затримано на строк до трьох годин для складання протоколу про адміністративне правопорушення. Проте в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження, попереднє затримання може бути продовжено до трьох діб. У таких випадках протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання про це має бути письмово повідомлено прокурора

39. Статтею 268 передбачено, що особа, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, впродовж провадження має право користуватися юридичною допомогою адвоката.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

40. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, що 29 грудня 2006 року він зазнав тиску з боку працівників міліції та був ними побитий.

41. Статтею 3 Конвенції передбачено:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню.»

A. Прийнятність

42. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною

B. Суть

1. Доводи сторін

43. Уряд стверджував, що порушення статті 3 Конвенції не було. Уряд наголошував на тому, що 29 грудня 2006 року поняті, присутні у районному управлінні міліції при вилученні наркотичних засобів, не бачили у заявника жодних тілесних ушкоджень. 2 січня 2007 року він пройшов медичний огляд і стан його здоров'я було визнано задовільним. У зв'язку з цим Уряд надав витяг з журналу медичного обліку затриманих, який ведеться у районному управлінні міліції. Уряд також наполягав на тому, що заявник не вимагав проведення медичного огляду для фіксації тілесних ушкоджень, завданих йому внаслідок побиття. Що стосується хвороб, діагностованих у заявника після його звільнення, Уряд стверджував про відсутність будь-яких медичних доказів на підтвердження того, що заявник захворів на них під час перебування під вартою.

44. Уряд також запевняв, що скаргу заявника на жорстоке поведження було розглянуто національними органами влади і відхилено як безпідставну. Уряд посилався, зокрема, на постанову прокуратури Шевченківського району міста Києва від 9 лютого 2007 року.

45. Заявник наполягав, що він зазнав тиску та був побитий працівниками міліції. Щодо понятих, про яких зазначав Уряд, вони не могли бачити його тілесних ушкоджень, оскільки під час вилучення наркотичних засобів він був повністю одягнений. Він також стверджував, що 2 січня 2007 року не проходив медичного огляду. Витяг з медичних записів, наданий Урядом, не містив жодних відомостей про особу, яка проходила огляд і діагностування.

46. Заявник наголошував на тому, що як тільки його було звільнено 5 січня 2007 року, лікарі бригади швидкої медичної допомоги надали йому невідкладну медичну допомогу у зв'язку із болем у попереку.

2. Оцінка Суду

47. Суд нагадує, що стаття 3 Конвенції категорично забороняє будь-яке катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження. Жорстоке поводження має досягти мінімального рівня жорстокості, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Оцінка цього мінімального рівня є відносною і залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках мають враховуватися також стать, вік і стан здоров'я потерпілого. Будь-яке застосування фізичної сили щодо особи, позбавленої свободи, якщо воно не було обумовлене суворою необхідністю внаслідок її власної поведінки, принижує людську гідність та в принципі є порушенням права, гарантованого статтею 3 Конвенції (див. рішення у справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, пп. 119-20, ECHR 2000-IV).

48. Оцінюючи докази, Суд зазвичай керується критерієм доведеності «поза розумним сумнівом» (див. рішення від 18 січня 1978 року у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (*Ireland v. the United Kingdom*), п. 161, Series A № 25). Проте така доведеність може впливати із сукупності достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою ознак чи подібних неспростованих презумпцій факту. Коли вся чи значна частина інформації про події, про які йдеться, відома виключно органам влади – як це має місце у справі щодо ув'язнених осіб, які перебувають під контролем органів влади, – і коли у таких осіб під час їхнього ув'язнення з'являються тілесні ушкодження, це породжує відповідні обґрунтовані презумпції факту. При цьому тягар доведення можна вважати покладеним на органи влади, адже саме вони мають надати достатні та переконливі пояснення (див. рішення у справі «Рібіч проти Австрії» (*Ribitsch v. Austria*), від 4 грудня 1995 року, п. 34, Series A № 336, та «Салман проти Туреччини» (*Salman v. Turkey*) [ВП], заява № 21986/93, п. 100, ECHR 2000-VII).

49. У цій справі заявник стверджував, що 29 грудня 2006 року працівники міліції побили його з метою примусити надати визнавальні покази. Уряд стверджував, що двоє понятих, присутніх 29 грудня 2006 року при вилученні у заявника наркотиків, не бачили у нього жодних тілесних ушкоджень. Суд погоджується з доводом заявника, що ці поняті могли не бачити ушкоджень на тілі, оскільки під час вилучення наркотиків він був повністю одягнений. Більше того, поняті не були медиками, і до їхніх завдань не належало здійснення оцінки стану здоров'я заявника. Уряд також стверджував, що заявник 2 січня 2007 року пройшов медичний огляд, за результатами якого у нього не було виявлено жодних тілесних ушкоджень. Суд зазначає, що витяг з медичних записів, наданих Урядом на підтвердження своїх доводів, не містить ані прізвища заявника, ані будь-якого іншого свідчення того, що медичні висновки, внесені 2 січня 2007 року у журнал обліку, стосувалися саме його. Відповідно, не було обґрунтовано доведено, що 2 січня 2007 року заявник пройшов медичний огляд.

50. Проте стверджуваний заявником факт побиття 29 грудня 2006 року не підтверджується жодними доказами. Лікування заявника у зв'язку з нирковою інфекцією та радикулітом після його звільнення 5 січня 2007 року не підтверджує скарги на побиття. Варто зазначити, що з 2 січня 2007 року і надалі заявник спілкувався зі своїм захисником, але немає жодного документу, який би свідчив про те, що вони зверталися з клопотаннями про проведення медичного обстеження заявника. Після його звільнення заявник мав безперешкодний доступ до лікарів, які не виявили у нього жодних тілесних ушкоджень.

51. Заявник також стверджував, що зазнав психологічного тиску працівників міліції. За певних обставин такий вид психологічного впливу на особу може становити жорстоке поводження, заборонене Конвенцією (див. рішення у справі «Гефген проти Німеччини» (*Gäfgen v. Germany*) [ВП], заява № 22978/05, пп. 91 і 108, ECHR 2010). Суд зазначає, що 16 січня 2007 року психіатр виявив у заявника ознаки посттравматичного стресового розладу. Проте цей загальний діагноз не містив жодних деталей і не може вважатися підставою для висновку про те, що психологічний стан заявника був спричинений подіями 29 грудня 2006 року.

52. Заявник також посилався на висновок спеціаліста-авторознавця, в якому зазначалося, що текст визнавальних показів заявника від 29 грудня 2007 року було написано під впливом іншої особи. Для Суду цього єдиного доказу недостатньо для висновку про те, що заявник зазнав психологічного впливу або що цей психологічний вплив був достатньо серйозним, щоб досягти мінімального рівня, визначеного статтею 3 Конвенції (див. для порівняння рішення від 15 листопада 2012 року у справі «Замфереско проти України» (*Zamferesko v. Ukraine*), заява № 30075/06, п. 48). У цій справі даний аспект скарги стосується більше питання забезпечення заявнику на час подій доступу до захисника, який, серед іншого, міг ефективно запобігти стверджуваному психологічному впливу працівників міліції. Проте питання доступу до захисника розглядатиметься нижче за статтею 6 Конвенції.

53. За цих підстав Суд не встановлює порушення статті 3 Конвенції у зв'язку зі стверджуваним жорстоким поводженням 29 грудня 2006 року.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 ТА ПІДПУНКТУ «С» ПУНКТУ 3 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

54. Заявник скаржився, що він не мав доступу до захисника на початковому етапі провадження. Він посилався на пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, відповідними положеннями яких передбачено таке:

«1. Кожен має право на справедливий... розгляд його справи... судом, ... який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...
(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя; ...»

Прийнятність

55. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

56. Уряд стверджував, що право заявника мати захисника було забезпечено належним чином, та що у зв'язку з цим порушення Конвенції не було. Той факт, що захисник був відсутній під час допиту 29 грудня 2006 року, не вплинув на подальше розслідування та розгляд справи судами. Уряд також доводив, що суд першої інстанції не використав визнавальні покази заявника для обґрунтування своїх висновків.

57. Заявник не погодився та наполягав на тому, що у нього не було доступу до захисника у потрібний час і що відсутність захисника вплинула на його засудження.

2. Оцінка Суду

58. Суд нагадує, що пункт 1 статті 6 Конвенції вимагає, щоб, як правило, доступ до захисника надавався з першого допиту підозрюваного працівниками міліції, за винятком випадків, коли за конкретних обставин відповідної справи продемонстровано, що існують вагомі підстави для обмеження такого права. Та навіть якщо вагомі підстави можуть у виняткових випадках виправдовувати відмову у доступі до захисника, таке обмеження, незважаючи на його підстави, не повинно незаконно порушувати права обвинуваченого за статтею 6 Конвенції. Право на захист як таке буде непоправно порушено, якщо визнавальні покази, отримані від особи під час допиту правоохоронними органами за відсутності захисника, використовуватимуться з метою її засудження (див. рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини» (*Salduz v. Turkey*) [ВП], заява № 36391/02, п. 55, від 27 листопада 2008 року). Спосіб, в який пункт 1 та підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції мають бути застосовані під час досудового розслідування, залежить від особливостей провадження, про яке йдеться, та від обставин справи. З метою встановлення того, чи було досягнуто мети статті 6 Конвенції – справедливого судового розгляду – необхідно враховувати всю повноту національного провадження у справі (див. рішення від 11 грудня 2008 року у справі «Пановітс проти Кіпру» (*Panovits v. Cyprus*), заява № 4268/04, п. 64).

(а) Чи було обмежено право на доступ до захисника

59. З матеріалів справи випливає, і сторони цього не заперечують, що 29 грудня 2006 року працівники міліції доправили заявника до районного управління міліції за підозрою у вчиненні правопорушення, пов'язаного з порушенням правил обігу наркотичних засобів. Дії заявника спочатку було кваліфіковано як адміністративне правопорушення. Незважаючи на те, чи була така початкова кваліфікація виправданою, чи ні, Суд зазначає, що провадження у справі про адміністративне правопорушення передбачало в якості можливого покарання адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. З огляду на характер та тяжкість покарання Суд вважає, що дане провадження підпадає під сферу застосування статті 6 Конвенції (див. рішення у справах «Галстян проти Вірменії» (*Galstyan v. Armenia*), заява № 26986/03, пп. 58-60, 15 листопада 2007 року, та «Лучанінова проти України» (*Luchaninova v. Ukraine*), заява № 16347/02, п. 39, від 9 червня 2011 року). Крім того, ніщо не вказує на те, що за обставин цієї справи мають застосовуватися будь-які винятки з конкретної вимоги статті 6 Конвенції щодо забезпечення доступу до захисника, починаючи з першого допиту. Процесуальні заходи, вжиті на початку провадження у справі про адміністративне правопорушення, спричинили серйозні наслідки для заявника, особливо з огляду на покарання за адміністративне правопорушення, передбачене у вигляді адміністративного арешту. Крім того, з огляду на конкретний зв'язок між двома провадженнями на національному рівні важливість первинних слідчих дій неможна недооцінювати. Відмінність між початковими обвинуваченнями у вчиненні адміністративного правопорушення та подальшими обвинуваченнями у вчиненні злочину по суті полягала у кількості наркотичних засобів, яка спочатку могла бути неочевидною, а визнавальні покази заявника, отримані для пред'явлення обвинувачення у вчиненні адміністративного правопорушення, могли бути і фактично були повністю застосованими для подальшого притягнення до кримінальної відповідальності, яка передбачала більш серйозне покарання.

60. Відповідно, заявник мав право на доступ до захисника під час допиту 29 грудня 2006 року з приводу обставин придбання ним наркотичних засобів. Існування цього права, встановленого Конвенцією, не залежало від того, чи подав заявник клопотання про надання йому юридичної допомоги. Проте заявник міг відмовитися від зазначеного права, оскільки стаття 6 Конвенції не забороняє особі за власним бажанням відмовитися від права на гарантію справедливого суду (див. рішення від 9 червня 2009 року у справі «Стжалковський проти Польщі» (*Strzalkowski v. Poland*), заява № 31509/02, п. 42). Проте відмова від цього права повинна, серед іншого, надаватися

у недвозначний спосіб та супроводжується мінімальними гарантіями, співмірними з її важливістю (див. рішення у справі «Сейдович проти Італії» (*Sejdovic v. Italy*) [ВП], заява № 56581/00, п. 86, ЕСЧР 2006-II). Необхідні гарантії права на юридичну допомогу, окрім іншого, опосередковано закріплюють обов'язок органів влади встановити, що особа не бажала скористатися цим правом у конкретний проміжок часу (див. рішення від 15 листопада 2012 року у справі «Єрохіна проти України» (*Yerokhina v. Ukraine*), заява № 12167/04, п. 68).

61. З фактів випливає, і сторони погоджуються, що 29 грудня 2006 року, коли заявник вперше надав визнавальні покази, він не мав доступу до захисника. Немає жодних свідчень того, що заявник відмовився від свого права на захисника, і питання щодо можливої відмови не було предметом розгляду Суду.

(b) Виправдання обмеження

62. Отже, питання полягає у тому, чи була відсутність захисника виправданою. З огляду на факти, Суд не вбачає жодної вагомої підстави обмеження права заявника на захисника на час подій.

63. Крім того, Суд вважає, що таке обмеження порушило право заявника на захист. Суд першої інстанції залишив без задоволення клопотання заявника про вилучення його визнавальних показів з матеріалів справи (див. пункт 30). Той факт, що суд згодом при обґрунтуванні вини заявника не зробив прямого посилання на ці визнавальні покази, не є вирішальним (див. рішення від 15 листопада 2012 року у справі «Хайров проти України» (*Khayrov v. Ukraine*), заява № 19157/06, п. 78). Так, апеляційний суд пізніше, залишаючи вирок суду першої інстанції без змін, прямо послався на визнавальні покази заявника від 29 грудня 2006 року. Верховний Суд України, відхиляючи касаційну скаргу заявника, також посилався на його первинні визнавальні покази.

64. Отже, було порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

65. Заявник, крім того, скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції, що його право на справедливий суд було порушено, оскільки суди визнали його винним на підставі визнавальних показів, які було отримано внаслідок жорстокого поводження.

66. Суд відхилив скарги заявника за статтею 3 Конвенції щодо жорстокого поводження. Тому, згідно зі статтею 6 Конвенції, жодного питання у зв'язку з твердженням заявника про визнання його винним на основі доказів, отриманих внаслідок жорстокого поводження, не виникає (див. рішення у справах «Єрохіна проти України» (*Yerokhina v. Ukraine*), заява № 12167/04, п. 77, від 15 листопада 2012 року, та «Ніколаєнко проти України» (*Nikolayenko v. Ukraine*), заява № 39994/06, п. 71, від 15 листопада 2012 року).

67. Отже, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена як неприйнятна відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

IV. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

68. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, що з 29 грудня 2006 року до 5 січня 2007 року його тримали у неналежних умовах, що призвело до погіршення стану його здоров'я.

69. Суд зазначає, що скарга заявника на неналежні умови тримання стосувалась відносно короткого проміжку часу. Заявник ані подав до Суду заяву протягом передбачених шести місяців після завершення оскаржуваної ситуації, ані звернувся в межах відповідного строку до суду з позовом з метою виправдання затримки (див. рішення від 10 жовтня 2013 року у справі «Волошин проти України» (*Voloshyn v. Ukraine*), заява № 15853/08, п. 42). Крім того, його твердження у зв'язку з цим не є достатньо докладними та обґрунтованими. З цього випливає, що дана скарга має бути відхилена як неприйнятна відповідно до пункту 1, підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

70. Заявник також скаржився на інші порушення його прав, передбачених Конвенцією.

71. Суд розглянув ці скарги та вважає, що з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів та належності оскаржуваних питань до сфери його компетенції, вони не виявляють жодних ознак порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією або протоколами до неї. Відповідно, Суд відхиляє їх як явно необґрунтовані відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

72. Статтею 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї, і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

73. Заявник вимагав 18 000 євро відшкодування моральної шкоди.

74. Уряд заперечив проти зазначеної вимоги і зазначив, що вона є необґрунтованою.

75. Суд вважає, що заявник вочевидь зазнав страждань і болю у зв'язку із фактами, які призвели до встановлення порушення у цій справі. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 2 400 євро

відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

76. Заявник також вимагав 716.61 євро компенсації судових та інших витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи.

77. Уряд доводив, що вимога була недостатньо обґрунтованою та надмірною.

78. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У цій справі, враховуючи наявні документи та з урахуванням зазначених критеріїв, Суд вважає за належне присудити суму, що вимагається, у повному обсязі.

С. Пеня

79. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно скаргу щодо жорстокого поведіння 29 грудня 2006 року (стаття 3 Конвенції) і скаргу щодо доступу до захисника (пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції) прийнятними, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
2. *Постановляє* одноголосно, що не було порушення статті 3 Конвенції з огляду на стверджуване жорстоке поведіння 29 грудня 2006 року;
3. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що було порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю юридичної допомоги з часу першого допиту;
4. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що:
 - (a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові такі суми, що мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 2400 (дві тисячі чотириста) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;
 - (ii) 716,61 (сімсот шістнадцять євро та шістьдесят один цент) компенсації судових та інших витрат і додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься пеня у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, та до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. *Відхиляє* одноголосно решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 29 січня 2015 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правил 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
(*Claudia Westerdiek*)
Секретар

Марк Віллігер
(*Mark Villiger*)
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до рішення додається окрема думка судді Г. Юдківської.

М.В.
К.В.

ЧАСТКОВО ВІДМІННА ДУМКА СУДДІ ЮДКІВСЬКОЇ

Я з усією повагою не погоджуюся зі своїми колегами, що пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції було порушено за обставин даної справи. На мою думку, підхід більшості демонструє автоматичне застосування практики, встановленої рішенням у справі *Сальдуз*, що не було метою Великої палати при розгляді зазначеної справи.

Справа «Сальдуз проти Туреччини» (*Salduz v. Turkey*, [ВП], заява № 36391/02, ECHR 2008) стосувалася доступу до захисника. Суд постановив, що, як правило, доступ до захисника має бути забезпечений з першого допиту підозрюваного працівниками правоохоронних органів. Право на захист «буде в принципі непоправно порушено, якщо визнавальні покази, отримані від особи під час допиту правоохоронними органами без доступу до захисника, використовуватимуться з метою її засудження» (виділення додано).

Справжню сутність цього ключового принципу справедливого судового розгляду бездоганно розтлумачено у справі «Даянан проти Туреччини» (*Dayanan v. Turkey*):